

Iratok az MTA Statisztikai Bizottságának első évtizedéből

Lencsés Ákos,
a KSH Könyvtár
osztályvezetője
E-mail: Akos.Lencses@ksh.hu

Rózsa Dávid,
a KSH Könyvtár
tájékoztató könyvtárosa
E-mail: David.Rozsa@ksh.hu

A magyar statisztika legmeghatározóbb szereplője az 1867-es kiegyezés előtti években az MTA Statisztikai Bizottsága volt. Az eredeti célkitűzéseivel és nevével 1860 és 1872 között működő testület történetének elsődleges forrásai a jegyzőkönyvek és az egymást követő jegyzők, *Hunfalvy János* és *Keleti Károly* jelentései, amelyeket az MTA Könyvtárának kéziratára őriz a Régi Akadémiai Levéltár (RAL) anyagai között. Az itt közölt iratok nemcsak az állami segítségben nem részesülő, hivatali apparátussal nem rendelkező statisztikai szervezet működési nehézségeire, hanem a korabeli kiadvány- és tájékoztatáspolitikára is rávilágítanak.

TÁRGYSZÓ:
A statisztika története.
Tudománytörténet.
Statisztikai intézmény.

A statisztika tudományának magyarországi térhódítását mutatja, hogy a XIX. század első felében *Ercsei Dánielt*, *Fáy Andrást*, *Fényes Eleket*, *Lassu Istvánt*, *Magda Pált*, *Nyíry Istvánt* és *Palugyay Imrét* is MTA-tagsággal jutalmazták munkásságáért. A hivatalos statisztika korszakának első akademikusai között pedig ott találjuk *Barsi Józsefet*, *Galgóczy Károlyt*, *Hunfalvy Jánost*, *Kautz Gyulát*, *Keleti Károlyt*, *Konek Sándort*, *Kőrösy Józsefet* és *Weninger Vincét*. Míg az első csoport tagjai még a történelmi, földrajzi, közigazgatási ismereteket is magába foglaló, hazánkban korábban *Bél Mátyás*, *Csaplovics János*, *Németh László* és *Schwartner Márton* által művelt „államrajzi” vagy leíró statisztikai irány képviselői voltak, utódaik jórészt már a kor színvonalán álló statisztikát művelték. Önálló statisztikai hivatal felállítására azonban – Fényes Elek 1848–1849-es, rövid életű kísérletétől eltekintve – a kiegyezésig nem kerülhetett sor (*Láng* [1913], *Thirring* [1927]).

Ausztriában először 1810-ben, majd 1819-ben merült fel a statisztikai hivatal létrehozásának gondolata, ám ez csak 1840-ben valósult meg *Karl von Czoernig-Czernhausen* vezetése alatt. (Addig a főszámvevő igazgatóság készített bizalmas statisztikai összegzéseket az egyes hatóságok referensei és az udvar számára.) E szervezet 1848-ig korlátozottan gyűjtött adatokat Magyarországról, és nyilvános közléseinek 1841-ben megindult folyama később sem nyújtott pontos képet az ország viszonyairól (*Bokor* [1896]).

Az 1848–1849-es szabadságharc során Fényes Elek vezetésével rövid életű statisztikai hivatal létesült, amelynek feladatai elsősorban az újoncozás kérdésére összpontosultak. A szabadságharc bukása után a hivatal megszűnt, és újjáalakulásáról egészen 1867-ig nem lehetett szó. Az osztrákok által végzett adatfelvételek eredményeihez csak körülményesen lehetett hozzáférni. Másfelől – és ez jelentette a nagyobbik problémát – a bécsi hivatal által végzett összeírások rendre torzított adatokat közöltek a magyarságról. Az 1850. és 1857. évi népszámlálásokat még osztrák részről is több kritika érte, és utólagos helyreigazítást kellett eszközölni rajtuk. Ahogy *Bokor Gusztáv* fogalmazott monográfiájában: „Magyarország mindenkor mostoha gyermeke volt az osztrák statisztikának” (*Bokor* [1896]).

Hivatalos, önálló magyar statisztikai szervezet híján ebben az időszakban jött létre az Akadémián belül a Statisztikai Bizottmány. Felállítását *Csengery Antal* indítványozta a filozófiai, jogi és történettudományi osztály 1860. május 7-ei ülésén. Javaslataiban hangsúlyozta, hogy a magyarországi statisztika művelése éppúgy nem várható „idegen kéztől”, mint a történettudományé. Az indítvány a testület „közhelyeslésével találkozott”. A május 21-ei osztályülésen *Csengery* és *Korizmicz László* vázolta a majdani bizottság feladatait. Alapvető céljuk az adatok gyűjtése, rendezése, ellenőrzése, nemzetközi összehasonlítása és publikálása volt. Ezután *Dessewffy Emilt* az

új állandó bizottság elnökévé, Korizmic Lászlót alelnökévé, Hunfalvy Jánost pedig jegyzővé és a kiadványok szerkesztőjévé választották. Az első tagok Csengery Antal, Galgóczy Károly, Kautz Gyula, Konek Sándor, *Lónyay Menyhért* és Weninger Vince lettek. A testület június 9-én tartotta alakuló ülését (*Bokor* [1896], *Thirring* [1927]).

A bizottság először az osztrák statisztikai hivatal Magyarországra vonatkozó, még feldolgozatlan népmozgalmi adataihoz kívánt hozzáférést szerezni. E törekvése nem járt sikerrel. Másodszor népszámlálás megszervezésére és lebonyolítására tett kísérletet. A javaslatot a bizottság második ülésén, 1860. október 25-én vetette fel Konek Sándor, akinek indoklása szerint a „kormány organumai által 1857-ben végrehajtott népszámlálás több tekintetben igen hiányosnak látszik”. A világviszonylatban is egyedülálló vállalkozást azért tartotta szükségesnek, hogy az 1857. évi népszámlálás torzított adatait ellensúlyozhassák a saját adatgyűjtésből származó eredményekkel. A koncepció szerint a lelkészeknek kellett volna összeírniuk az egyes egyházközösségek adatait az 1861. március 31-ei állapot szerint. Az elkészített kérdőíveken népmozgalmi, anyanyelvi és felekezeti adatok szerepeltek. A teljes kitöltési útmutató mindössze négy bekezdésből állt. A kérdőíven hét felekezeti lehetőséget jelöltek meg; az elképzelés szerint az izraelita népességre vonatkozó adatokat is a keresztény egyházak képviselőinek kellett volna kitölteni. Kor és nem szerinti adatokat nem vettek fel. A beérkezett kérdőívek feldolgozására 1861. június 15-én felkérték a bizottság tagjait, valamint *Tormay Károlyt* és *Linzbauer Ferencet*. Október 3-án Konek Sándor és Weninger Vince elkészült a maga részével. Megállapították, hogy a kitöltés nem egységes, sok a bizonytalanság és a hiányos kérdőív. Hunfalvy 1862. június 5-én bejelentette, hogy a felmerült problémák miatt a „kitűzött célt elérni lehetetlen”. A bizottság mindössze néhány egyházmegye adatát tudta feldolgozni és publikálni.

A sikertelen népszámlálás hatására a bizottság tagjai belátták, hogy közigazgatási szervezeteken kívüli, önkéntes adatgyűjtésre és -szolgáltatásra nem lehet országos felméréseket alapozni. Így a bizottság továbbra is hivatalos források és hivatali tekintély nélkül igyekezett tevékenykedni. Hunfalvy szerint „az Akadémia statisztikai bizottsága ezért munkálkodásában nem követhet bizonyos rendszert, hanem a körülményekhez kénytelen alkalmazkodni és csak azon adatokat dolgozhatja fel, melyek történetesen rendelkezése alá bocsáttatnak”. A helyzet orvoslására többször sürgették magyar statisztikai hivatal megalapítását. Ebből a célból már 1863. február 5-én albizottságot állítottak fel, amely felvette a kapcsolatot a Helytartótanáccsal. Tényleges előrelépés azonban még évekig nem történt (*Bokor* [1896], *Thirring* [1927]).

Bár kitűzött céljai közül többet nem sikerült megvalósítania, a bizottság úttörő feladatot látott el a társadalom statisztikai tájékoztatásában. Eredményeit rendszeresen közzétette folyóiratában, amely 1861 és 1864 között *Statisztikai Közlemények*, 1865-től 1871-ig *Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények* címen látott napvilágot évente két kötetben, kötetenként két füzetben. E kiadvány tekinthető az első

rendszeres magyar nyelvű statisztikai adatközlésnek, valamint bizonyos értelemben az ötven év múlva megalapított (*Magyar*) *Statisztikai Szemle* ősének. Az önálló tanulmányok megjelentetése mellett szemlélte a folyóiratokat, a hazai és a külföldi szakirodalmat, és „egyvelegében” röviden bemutatta a nagyvilágban zajló statisztikai-közgazdasági folyamatokat. Időszakunkban Hunfalvy János, utóbb Keleti Károly látta el a szerkesztői teendőket (*Hernádi* [1980], *Thirring* [1927]).

A statisztikai hivatal létrejötte (1867) után a bizottság feladatköre átalakult; a továbbiakban az adatok, illetve a közgazdasági folyamatok és szakirodalom elemzésével foglalkozott. Ennek megfelelően kiadásai 1862 és 1871 között ötödere csökkentek; neve 1872-ben Közgazdasági és Statisztikai, 1874-ben Nemzetgazdasági és Statisztikai Bizottságra változott. 1945-ben a testület megszűnt. A Statisztikai Bizottság 1967-ben alakult újjá (*Fráter* [1974], *Nemes* [2010a]).

Az MTA statisztikai bizottságának első ötven évével a legbehatóbban *Thirring* [1927], a XX. század második felének bizottsági eseményeivel *Nyitrai* [2010] foglalkozott. A bizottság tagjainak listáját és egyéb alapvető adatait *Fráter* [1974], a bizottság által kiadott folyóiratok repertóriumát *Hernádi* [1980] tette közzé. A 2010-es ünnepi konferencián elhangzott előadásokat *Nemes* [2010b] közölte.

Bár a bizottsági jegyzőkönyveket a *Statisztikai Közlemények* és utódlapjai kivonattolták, és Bokor Gusztáv statisztikatörténete, valamint *Thirring Gusztáv* hivatkozott székfoglalója is merített a forrásanyagból, az iratok együttes publikálására tudomásunk szerint eddig nem került sor. Arra törekedtünk, hogy a bizottság működésének valamennyi jellemző momentuma helyet kapjon ebben a válogatásban. Néhány dokumentum sajnos még lappang, másokról azonban munkánk során derült ki, hogy nem vesztek el, hanem a RAL K 1588 jelzetű csomójában rejtőzködnek. Köszönjük az akadémiai könyvtár kéziratára munkatársainak segítségét.

A kéziratokat betűhíven tesszük közzé.

MTAK Kézirattár RAL 708/1860

Dec. 11. 1860

A statisztikai bizottság jelentése

A statisztikai bizottság mindjárt első ülésében elhatározta az összes világi és egyházi hatóságokat, egyesületeket és intézeteket adatok beküldése végett körlevelek által megkeresni; f. é. október 25-kén tartott ülésében pedig azon indítványt fogadta el, mely szerint az egyházi hatóságok útján és segédelmével pontosabb népszámlálást igyekezzenek kieszközölni s egyúttal a magyar korona birodalmaiban lakozó különböző népségek létszámáról is biztosabb adatokat szerezni. November 8-kán tartott ülésében elfogadta a Konek¹ és Hunfalvy János² által

¹ Konek Sándor (1819–1882) közgazdász, statisztikus. Győrött, Pozsonyban és Pesten oktatott. 1854-től haláláig a pesti egyetem statisztikai tanszékének vezetője, 1861–1864-ben dékánja, 1869–1870-ben az egyetem rektora volt. 1858-ban az MTA levelező, 1867-ben rendes tagjává választották. 1868-ban az országos statisztikai-

tervezett összeírás táblázatokat, s miután a jegyző ezeket valamint a főpásztorokhoz intézendő körleveleket is a Méltóságos elnök Úrral jóváhagyás végett közölte vala, azonnal sajtó alá bocsátotta s immár szét is küldötte. Az összeírás napjáiul jövő évi marczius utolsója tüzetett ki. Ha az egyes lelkész urak, mint reméljük, a kívánt adatokat híven jegyzik be, akkor, úgy véljük, pontosabb eredményekhez juthatunk, mint a magas kormány jutott, mind az ország általános népességére mind pedig a különböző népségek létszámára nézve. – Ugyanazon novemb. 8-dikai ülésben Galgóczy Károly³ különösen az életbiztosítási ügyre vonatkozó adatok egybegyűjtésére és feldolgozására ajánlkozék. Deczember 6-dikán tartott ülésében a stat. bizottság elhatározta a máris szépen egybegyűlt adatok feldolgozásához fogni. Jóllehet a t. Akademia t. cz. igazgató tanácsa a stat. bizottság rendelkezésére bocsátható költséget még meg nem állapította, mégis szükségesnek látszott az első füzetet minél előbb kibocsátani. S e füzet számára Lónyay Menyhért⁴ a direkt adóra, Galgóczy Károly a takarékpénztárakra, Hunfalvy János a gymnasiumokra vonatkozó adatokat fogják egybeállítani, Konek Sándor pedig a népszámlálás elveiről és módjairól s a magyar tudományos egyetemről fog statisztikai tekintetben értekezni. – Végre a decz. 6-kai ülésben Weninger⁵ és Kautz Gyula⁶ levelező tagok fölvétele a stat. bizottságba indítványoztaték.

Pest decz. 10. 1860

Hunfalvy János
a stat. bizottság jegyzője.

kai tanács tagja lett. A leíró jellegű statisztikai iskola egyik legtermékenyebb szerzője volt. 1847-es statisztika-elméleti összegzése korában hiánypótló tankönyvnek számított. 1875-ben elkészítette a birodalom statisztikai kézikönyvét. Népesedés-, oktatás-, bűnvád- és igazságszolgáltatás-statisztikai kérdésekkel is foglalkozott. Nemzetgazdasági írásaiban az Adam Smith-féle liberális irányzatot képviselte. Kánonjogi kézikönyvet is írt.

² Hunfalvy János (1820–1888) földrajztudós, statisztikus. Több pesti egyetemen oktatott statisztikát. Hat nemzetközi statisztikai, illetve földrajzi kongresszuson képviselte Magyarországot. A statisztikai bizottság mellett a Magyar Földrajzi Társaság alapításában is részt vett, amelynek első elnöke lett. 1858-ban az MTA levelező, 1865-ben rendes tagjává választották.

³ Galgóczy Károly (1823–1916) közgazdász, statisztikus. 1843 és 1848 között Fényes Elek segédeként dolgozott. 1858-ban az MTA levelező, 1914-ben rendes tagjává választották. Több országos gazdasági egyesület alapító tagja volt. Sokszínű pályát futott be, 1873 után a pesti társadalmi élet meghatározó alakjává vált.

⁴ Lónyay Menyhért (1822–1884) politikus. Gazdasági és társadalmi kérdésekben egyaránt aktív politikusként tevékenykedett. Pénzügyminiszter, majd 1871–1872-ben Magyarország miniszterelnöke volt. Elnöke volt az első hazai biztosítótársaságnak és a magyar földhitelintézetnek. 1858-tól az MTA levelező tagja, 1866-tól alelnöke, majd 1871-től haláláig elnöke volt.

⁵ Weninger Vince (1834–1869) közgazdász, matematikus. Magánintézetben, majd a kereskedelmi akadémián oktatott. A kiegyezés során pénzügyi szakértőként tevékenykedett, majd a pénzügyminisztériumban és az általános hitelbankban dolgozott. 1860-ban az MTA levelező tagjává választották.

⁶ Kautz Gyula (1829–1909) közgazdász. Pozsonyban, Nagyváradon, a műegyetemen és a pesti tudományegyetemen oktatott. Utóbbinak 1872–1873-ban dékánja, 1873–1874-ben rektora volt. 1862-ben az MTA levelező, 1865-ben rendes tagjává, 1904-ben alelnökévé választották. Tagja volt a londoni statisztikai intézetnek. 1902 és 1908 között betöltötte a Magyar Közgazdasági Társaság elnöki posztját. 1883 és 1893 között az Osztrák–Magyar Bank alkormányzója, majd 1900-ig főkormányzója volt. Az osztrák birodalom statisztikai adatait elemző, nemzetközi összehasonlító adatsorokat is tartalmazó művében elsőként alkalmazta a magyar szakirodalomban a nemzeti jövedelem és a nemzeti vagyon fogalmát. Műve gazdaságstatisztikai fejezeteinek újításai közé tartozott a rozsegyenmérő fogalmának használata, ami lehetővé tette a birodalom egyes részei gabonatermelésének összehasonlítását.

MTAK Kézirattár RAL 46/770/1861

A statisztikai bizottság munkálkodásáról

A statisztikai bizottmány legelsőben az adatok gyűjtéséről gondoskodott, s 1860 június 9-kén tartott első ülése határozatainak következtén az egyházi hatóságok, a különböző társulatok és intézetek fölkértek az adatok beküldésére. Utóbb a világi hatóságok is kérték fel. Különösen az egyházi hatóságok közreműködésével és segítségével végrehajtandó új népszámlálást tervezett a bizottmány. Hazánk közigazgatási viszonyai ingatagsága az adatgyűjtésnek nem kedvezett, s így a bizottmány a közigazgatási orgánumok által nem igen gyámoltathatott. Eddigi munkálkodásának eredményeit a bizottmány leginkább az egyházi hatóságok, a tanintézetek, társulatok s más intézetek előjárói szíves gyámolításának, adatgyűjtésének köszönheti. A bizottmány Statisztikai Közleményeiből eddig 3 füzet jelent meg, a 4-dik sajtó alatt van s a jövő év elejéig fog megjelenni. Ezen Közleményekben a fő cikkekből hazánk különösen földterületi és adózási viszonyai Lónyay Menyhértől, tatarékpénztárai Galgóczy Károlytól, népességi viszonyai több értekezésben dr. Konek Sándor, dr. Tormay Károly⁷ és másoktól, népnevelési és felső oktatási viszonyai Hunfalvy Jánostól, dr. Konek Sándortól; bűnvádi viszonyai dr. Konek Sándortól, a gabonaárak Weninger Vinczétől, erdőszeti viszonyai Hunfalvy Jánostól vannak megismertetve. Más cikkek Pest-megye gazdasági viszonyaival (Dr. Glatter Eduard),⁸ Pest városa légköri, betegeskedési és halálozási viszonyaival, valamint az ujonczozás körül Pest városában tapasztalt viszonyokkal (dr. Tormay Károly) ismertetnek meg. Kisebb cikkek hazánk bányászatáról, borászatáról, forgalmi és kereskedelmi viszonyairól, a biztosítási ügyről, a népesedési mozgalomról hoznak közléseket s egyszersmind a külföld pénzügyi, forgalmi, nevelési, népességi, biztosítási stb. viszonyaival ismertetnek meg. – A népszámlálási adatokat a r. kath. püspökségek az egy besztercebányainak kivételével mind beküldék, a többi egyházmegyéknek csak egy része küldte be. Azon adatok egybeállításával éppen most foglalkozik a bizottmány. Tíz egyházmegyének adatai már a IV füzetben fognak közöltetni. Ugyanazon füzetben a budai polytechnikum, a pesti kereskedelmi akadémia, a hazai borászat stb. lesznek megismertetve. Legujabban a bizottmány különösen hazánk forgalmának és kereskedelmi viszonyainak tüzetes megismertetésére tett intézkedéseket. – A bizottmányt a bécsi Bureau der administrativer statistik s különösen annak elnöke b. Czörnig⁹ főleg az által gyámolítja, hogy vele csereviszonyba lépett s neki a Bureau kiadásait megküldte.¹⁰

⁷ Tormay Károly (1804–1871) orvos. Szekszárdon és Esztergomban dolgozott főorvosként, kórházigazgatóként. Segédkezett tifusz- és kolerajárványok megfékezésében. 1850-ben az egészségügyek országos vezetőjének és Pest főorvosává, 1861-ben közkórházi igazgató-főorvossá nevezték ki.

⁸ Glatter Ede (1813?–1876) orvos. Pest vármegye főorvosa volt. Írásaiban főleg a várható élettartam kérdésével foglalkozott.

⁹ Karl von Czoernig-Czernhausen (1804–1889) osztrák statisztikus. Hivatalvezetőként megreformálta az osztrák statisztikai rendszert. Szerkesztette az osztrák statisztikai hivatal első nyilvános kiadványát, a *Tafeln zur Statistik der österreichischen Monarchie*-t. Legjelentősebb munkája, az *Ethnographie der österreichischen Monarchie* magyar részről vitákat váltott ki a magyarok vélt alulreprezentálása miatt.

¹⁰ Hunfalvy János kézírásával készült piszkozat sok áthúzással, javítással, keltezés és aláírás nélkül.

MTAK Kézirattár RAL 113/1863

Tekintetes Akademia!

A statisztikai bizottság mindinkább meggyőződött arról, hogy feladatát egy kormányi tekintélylyel intézhető statisztikai hivatal támogatása nélkül nem oldhatja meg. De különben is szükségesnek látja, hogy nálunk is úgy, mint más európai államokban a statisztikai adatok rendszeresen s hazánk összes társadalmi és állami viszonyaira kiterjedőleg hivatalosan összegyűjtessenek, egybeállítsanak s közzététessenek. Ezt csak országos statisztikai hivatal végezheti. Azért a statisztikai bizottság f. évi febr. 5-én tartott gyűlésében indítványoztatott, hogy a Nagyméltóságú Magyar Kir. Helytartótanács egy a magy. tud. Akademia részéről felküldendő fölterjesztésben megkéressék, hogy kebelében egy külön statisztikai osztályt méltóztassék felállítani, melynek kötelességévé tétessék, a statisztikai adatokat országszerte rendszeresen és hivatalosan összegyűjteni és rendbeszedve közzétenni, miszerint a statisztikai bizottság által teljesítendő tudományos feldolgozás biztos és teljes adatokkal rendelkezessék. A javasolt fölterjesztés a stat. bizottság f. évi marc. 12. tartott gyűlésében elfogadotván, ezennel a Tek. Akademia elé terjesztetik.

Pest. 1863. marc. 23.

A Tek. Akademia
alázatos szolgálja

Hunfalvy János
a st. bizottság jegyzője

MTAK Kézirattár RAL 529/1865

Jelentés a statisztikai bizottság működéséről (1864–1865).

A „hazai állapotok ismeretének előmozdítására” alakult stat. bizottság munkálkodása közben mindinkább meggyőződött arról, hogy feladatát csak akkor oldhatná meg teljesen, ha országos statisztikai hivatal volna, mely kormányi tekintélylyel felruházva a társadalmi és állami életben felmerülő tényeket és adatokat rendszeresen gyűjtené egybe s tenné közzé. Mert nem az adatok közvetlen gyűjtése, hanem azoknak tudományos feldolgozása az ő feladata. Minden civilizált országban vannak és működnek már állami statisztikai hivatalok, csak hazánk maradt e tekintetben is hátra. E hátramaradás káros, sőt szégyenítő voltát a stat. bizottság eleven érzvén, a m. tud. Akademia útján ismételve sürgette a Nmgú Magy. K. Helytartótanácsnál országos statisztikai hivatal felállítását. A Helytartótanács fel is karolta az ügyet, s kebeléből egy bizottságot küldött ki, hogy a javasolt stat. hivatal szervezéséről tanácskozzék. E tanácskozásokban néhány tagja a m. t. Akademiának és a magy. kir. egyetemnek is részt vett; a szervezési javaslat elkészült, mindazáltal foganat nélkül maradt, s az annyira óhajtott országos stat. hivatal mai napiglan sincs felállítva. A Nmgú m. k. Helytartótanácsnak ugyan némi stat. adatok beküldetnek az egyes hatóságok részéről, de azok többnyire nagyon hiányosak és egyoldalúak, minthogy nincs oly kormányközeg, mely az adatgyűjtést rendszeresen megindítaná, vezetné és ellenőrizné. A m. t. Akademia stat. bizottsága azért munkálkodásában nem követhet bizonyos rendszert, hanem a körülményekhez kénytelen alkalmazkodni és

csak azon adatokat dolgozhatja fel, a melyek történetesen rendelkezése alá bocsátatnak. Mégis a múlt két évben különösen három dologra fordította figyelmét: először is azon volt, hogy az osztrák birodalom s különösen hazánk pénzügyi viszonyairól lehetőleg kimerítő és hű ismertetést nyújtson a közönségnek; másodsor a népnevelésre vagyis elemi tanügyre vonatkozó adatokat igyekezett megszerezni és feldolgozni; harmadszor a urbéri rendezés és tagosítás ügyének állását iparkodott felderíteni. Ez utóbbi tárgyra nézve a fmgú magy. k. Kuria részéről igen becses adatokat kapott ugyan, de a tagosított határok kiterjedését és minőségét tárgyzó adatokat nem szerezhette meg. Most tehát még csak azt tudjuk, hogy az egyes megyékben hány község esik urbéri rendezés alá, ezek közül mennyi van már tetteleg rendezve, mennyiben folynak a rendezési munkálatok, s mennyiben nem történt még semmi. – Az elemi tanügy állapotáról a r. kath. egyházmegyék tisztelt főnökei részletes adatokat küldtek be a Nmgú Helytartótanácsnak, ez pedig az Akademia stat. bizottságához tette át feldolgozás végett.

Továbbá a stat. bizottság figyelemmel kísérte a hazai takarékpénztárak működését, de a létező takarékpénztárak fele se küldte be forgalmi kimutatásait, melyek különben is hiányosak. A földmentesítési viszonyokat tárgyzó adatok közléseért is folyamodott az illető helyen, de ebben még nem ért sikert. Havi gyűlésein különböző indítványokról tanakodott, pl. a Budapesten legczélszerűbben foganatosítható népszámlálásról; a Budapest műipari viszonyait feltűntető adatok megszerzéséről stb.

Végre tekintetbe vévén azt, hogy a statistika szoros kapcsolatban van a nemzetgazdasággal, s hogy a „Statisztikai Közleményekben” már kezdettől fogva oly értekezéseket is bocsátott közre, melyek inkább a nemzetgazdaságtan körébe vágnak, czélszerűnek látta a Stat. Közlemények hatodik kötetének befejezése után „Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények” czíme alatt új folyamot indítani meg, melyből eddigelé már szintén két füzet vagyis egy kötet jelent meg.

A statisztikai bizottság jelenleg a következő tagokból áll:

Gr. Dessewffy Emil¹¹ bizottsági elnök,
Korizmic László,¹² bizottsági alelnök,
Dr. Barsi József¹³
Csengery Antal¹⁴
Galgóczy Károly

¹¹ Dessewffy Emil (1814–1866) politikus, mezőgazdász. Büdshentmihályon mintauradalmat hozott létre. 1844, de különösen 1849 után egyre aktívabban vett részt a politikai életben. Több gazdasági társaságnak is aktív tagja volt. 1843-ban az MTA levelező tagjává, 1858-ban rendes tagjává és elnökévé választották.

¹² Korizmic László (1816–1886) mezőgazdász, agrárpolitikus. 1848-ban Klauzál Gábor földművelésügyi miniszter titkárává nevezték ki. 1849-ben elindította a *Gazdasági Lapok* című folyóiratot. 1850 és 1861 között a pénzügy-igazgatóság munkatársa volt. 1858-ban választották az MTA tiszteletbeli tagjává.

¹³ Barsi József (1810–1893) statisztikus, publicista. 1849 és 1856 között börtönben raboskodott politikai írásai miatt. 1867 és 1888 között a statisztikai hivatal munkatársa volt. 1870-ben az MTA levelező tagjává választották.

¹⁴ Csengery Antal (1822–1880) politikus, közigazdász. Jelentős publicista, a *Pesti Hirlap* egyik meghatározó alakja volt. 1847-ben az MTA levelező, majd 1858-ban rendes tagja és jegyzője lett. Az 1848–1849-es szabadságharc után 1861-ig a közéletől visszavonultan természettudományokkal foglalkozott. A társadalmi életbe visszatérve több közművelődési és gazdasági társaság alapítása, szervezése fűződött nevéhez. Aktívan részt vett a kiegyezés előkészítésében, illetve elnöke volt az Országgyűlés Pénzügyi Bizottságának. Csengery kezdeményezte 1867-ben az MTA alapszabályzatának átdolgozását.

Hunfalvy János bizottsági előadó és szerkesztő,
 Dr. Kautz Gyula
 Keleti Károly¹⁵
 Dr. Konek Sándor
 Lónyay Menyhért
 Szatmáry Károly
 Dr. Tormay Károly
 Trefort Ágoston¹⁶
 Weninger Vincze.

Közleményeiből 1864 és 1865-ben öt füzet jelent meg. Következők a főértekezések:

Lónyay Menyhérttől: Az osztrák örökös tartományokban és Magyarországon kamatbiztosítás mellett épült vasutak viszonya az államhoz; Az úrbéri rendezés és tagosítás ügyének állása Magyarországon.

Keleti Károlytól: Az 1864-diki osztrák költségvetés különös tekintettel Magyarországra; s Az osztrák nemzetgazdasági fejlődés I. Lipót alatt.

Dr. Konek Sándortól: A magyarországi törvénykezés jelen statistikájához; A berlini statisztikai seminarium.

Dr. Kautz Gyulától: A gépüzlet nemzetgazdaságunk újabb fejlődési szakában;

Galgóczy Károlytól: Magyarországi takarékpénztárak; Népszerű mozgalmak az ág. valóságfelekezet dunántúli superintentiájában s a helvét hitvallásuk közt.

Weninger Vinczétől: A statistika fontossága a tüzkár ellen biztosító társaságoknál; Az első magyar általános biztosító társaság által 1862 és 1863-ban fizetett kárösszegek; Nehány észrevétel a közvállalatok engedélyezéséről és ellenőrzéséről.

Dr. Barsy Józseftől: Elemi tanügy a rosnyói, nyitrai, pécsi, győri, szombathelyi, kassai, csanádi, szépesi, váci és szatmári r. kath. egyházmegyék területén 1861/2-ben.

Dr. Tormay Károlytól: Pest városának légtüneti és egészségügyi viszonyai 1863-ban és 1864-ben.

Fest Vilmostól.¹⁷ Magyarország álladalmi és országos utjai.

Ezeket kívül minden füzetben Egyveleg van, azaz rövid közlések a hazai és külföldi forgalmi, hitel és egyéb intézetekről s általában a társadalmi és állami élet különböző mozzanatairól.¹⁸

¹⁵ Keleti Károly (1833–1892) statisztikus, közgazdász. 1867-ben a Földművelés-, ipar és kereskedelemügyi Minisztérium III. osztálya V. szakosztályaként megalakuló Statisztikai Szakosztály vezetője, majd 1871-től haláláig a létrehozott Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal első igazgatója. 1868-ban az MTA levelező, 1875-ben rendes tagjává választották. 1863-tól az MTA Statisztikai Bizottságának tagja, 1870 és 1872 között előadója volt. 1867-ben öt bízták meg a statisztikai hivatal megszervezésével és vezetésével. Keleti Károlynak köszönhető az első magyar statisztikai törvény kidolgozása, az első magyar közigazgatás által szervezett népszámlálások és mezőgazdasági összeírások lebonyolítása.

¹⁶ Trefort Ágoston (1817–1888) politikus. Részt vett a műegylet, az iparegyesület és a magyar kereskedelmi társaság munkájában. 1872-ben vallás- és közoktatásügyi miniszterre nevezték ki. Ebben a pozíciójában elindította a modern magyar felsőoktatási rendszer kialakulását, megreformálta a tanárképzést és a középfokú oktatást. 1841-ben az MTA levelező, majd 1867-ben rendes tagjává választották. 1885 és 1888 között az MTA elnöke volt.

¹⁷ Fest Vilmos (1815–1879) mérnök. 1834-ben részt vett a Duna szabályozásában, majd a Lánchíd építésében. 1860-ban budai királyi építési felügyelő lett. 1844-ban az MTA levelező, 1845-ben rendes tagjává választották.

MTAK Kézirattár RAL 957/1866

**Kivonat a statisztikai bizottság
f. évi nov. 8-kán tartott ülésének
jegyzőkönyvéből.**

3. Keleti Károly úr a „Nemzetgazdaság és társadalmi tudomány” című értekezést nyújtott be, mely f. évi april 16-kán a T. Akademia illető szakgyűlésén olvastatott fel. Miután azon értekezés általános s jobbára tisztán elméleti tartalmánál fogva a Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények körén kívül esik, határoztatik:

Hogy az a T. Akademia illető osztályába tétessék át, miszerint az „Értesítő”-be vétessék fel, mire a bizottság véleménye szerint igenis érdemes.

Hunfalvy János
a statisztikai bizottság előadója

MTAK Kézirattár RAL 958/1866

Tekintetes Akademia!

A stat. bizottság kéri a T. Akademiát, méltóztassék Mgs gróf Bethlen Farkas¹⁹ és báró Kemény Gábor²⁰ urakat a bizottság tagjai közé iktatni, annyival inkább, mivel Erdély a bizottság kebelében eddigelé képviselve nem volt, s mivel a testvérország statisztikai viszonyairól még most is nagyon hiányos ismereteink vannak.

Pest. decz. 10. 1866

Tekintetes Akademia

alázatos szolgája
Hunfalvy János
mint a stat. bizottság jegyzője

¹⁸ Aláíratlan, keltezetlen szöveg.

¹⁹ Bethlen Farkas (1813–1870) politikus, országgyűlési követ, majd képviselő. A gyümölcsstermesztés tudományával is foglalkozott.

²⁰ Kemény Gábor (1830–1888) politikus, közíró, országgyűlési képviselő, 1875 és 1878 között belügyi államtitkár, 1878 és 1886 több minisztérium vezetője. 1864-ben az MTA levelező, 1886-ban rendes tagjává választották. Jelentős jogfilozófiai és történelmi munkásságot fejtett ki.

Tisztelt Akadémia!

A stat. bizottság kéri a T. Akademiát, méltótlasáért Mes gróf
Beckler Farkas és báró Konczig Gábor urat a
 bizottság tagjai közé iktatni, annál inkább, mivel Erdély
 a bizottság kedvelten eddigelő képviselője nem volt, s mivel
 a kegyelországi statisztikai viszonyairól még most is nagyon
 hiányos ismeretünk van.

Dez. dec. 10. 1866

Tisztelt Akadémia!

alcalos szolgálja
 Hunfalvy János
 mint a stat. bizottság jegyzője.

958
 1866

MTAK Kézirattár RAL 383/1867

A statisztikai bizottság 1866-dik évi munkálkodásáról.

A stat. bizottság 1866-ban is nem eredmény nélkül munkálkodott a hazai állapotok ismeretének előmozdításán, s Hunfalvy János r. tag szerkesztése mellett ismét három füzetet bocsáta közre, melyek a Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények II. kötetét s III. kötetének első felét teszik. Fest Vilmos r. tag Magyarország állami és országos útjainak ismertetését folytatá s ezzel kapcsolatban egy részletesen indokolt javaslatot közölt, mely szerint az úgynevezett állami és országos utak hálózatát kiigazítani és kiegészíteni, valamint a megkívántató költséget is kiteremteni lehetne és kellene, egyszersmind az eddigi útépitési eljárásnak s az ingyenes közmunka rendszerének hiányait mutatá ki. Értekezése bizonyára

megérdelmi mindazoknak figyelmét, kik hivatva vannak az ország közügyeinek elintézéshez hozzászólni. – Konek Sándor I. tag a földbirtok statistikájáról értekezett, kimutató annak fontosságát a közigazgatásra nézve s egyszersmind a „Magyarország mivélési ágak szerinti terjedelme és földjövédalma” című munkát ismereté meg, mely a Nmgú magy. kir. Helytartótanács rendeletéből bocsátatott közre. Az e munkában foglalt adatoknak eredményeit egybeállítván, figyelmeztete a kétségekre és hiányokra, melyek onnan erednek, mivel nálunk nincs országos statisztikai hivatal, milyen már minden európai államban létezik. – Dr. Barsy József a róm. kath. egyházmegyék elemi tanügyének ismertetését fejezé be. A dolgozatának alapjául szolgáló adatok az egyházmegyék részéről a Nmgú magy. k. Helytartótanácsához küldettek fel, s ez által közöltettek a T. Akademiával feldolgozás végett. Mondhatjuk, hogy a népnevelés ügye oly részletes adatok alapján még sohasem tárgyalottat nálunk. Az adatok eredményei a népnevelés állapotját nem igen örvendetesnek mutatják fel, s mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy a népnevelés ügyének rendezése és sikeresebb szervezése az ország legsürgetőbb teendői közé tartozik. – Hunfalvy János a bizottság előadója hazánk bányászati viszonyait ismertette meg az 1862-1864-diki évekre vonatkozólag; kimutatta, hogy az említett években a bányászkodás mezején is inkább hanyatlás, mintsem előmenetel volt tapasztalható, s figyelmeztete az okora, melyeknek a pangás vagy hanyatlás leginkább tulajdonítható. – Dr. Tormay Károly a légtűnetek és egészségügy körében 1865-ben Pesten tett észleletek eredményeit, s Dr. Athanász Szilárd Jászfényszaru mezőváros statisztikai leírását közlék. Keleti Károly az iparos nevelésről értekezett; azon elvből indulván ki, hogy a műipart nálunk is meg kell honosítani, s hogy erre nézve mindenekelőtt egy értelmes iparos osztály létesítéséről kell gondoskodnunk, megismertet azon intézkedésekkel, melyeket Belgióban, Németország különböző államaiban, Svájc-, Francia és Angolországban a célszerű iparos nevelés végett tettek. Végre Weninger Vincze I. tag „A bankügy elmélete” című értekezésének első részét közlé, mely a jegy- és betéti bankokat tárgyalja. Midőn nálunk egyfelől a pénzügyi válságok ugyszólván napi renden vannak, másfelől a hitelintézetek mindinkább szaporodnak, s a bankok és más hitelintézetek szervezését tárgyzó javaslatok is igen sűrűn merülnek fel: Weninger ezen értekezése, mely alapos tanulmányoknak eredménye, bizonyára korszerűnek mondható. –

A Stat. és Nemzetgazdasági Közleményekben a felsorolt értekezéseken kívül még két hivatalos kimutatás és számos kisebb közlés a bel- és külföldről is megjelent; az egyik hivatalos közlés az országgyűlés érdekében 1865-ben összeírt választóknak kimutatását, a másik pedig a magyarországi könyv- és könyvnyomdáknek jegyzékét foglalja magában.

MTAK Kézirattár RAL 49/1869

Kivonat

A M. T. Akadémia statisztikai bizottságának 1869. évi január 7-dikén tartott ülésének jegyzőkönyvéből

1. Hunfalvy János a stat. bizottság eddigi jegyzője s a „Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények” szerkesztője jelenti, hogy szeme egy idő óta annyira elgyengült, hogy azt nagyon kell kimélnie s nevezetesen a nyomdai javításokat egyáltalában nem végezheti. Ez oknál fogva kénytelen a bizodalmat, melylyel iránta a bizottság eddigelé viseltetett megköszönvén, a jegyzőségről s a Stat. és Nemzetgazdasági Közlemények szerkesztéséről lemondani s a bizottságot felkérni, hogy más jegyzőt s illetőleg szerkesztőt szíveskedjék választani

A bizottság az eddigi jegyző és szerkesztő indokait méltányolván, a lemondást elfogadja s jegyzőül és szerkesztőül Keleti Károly urat kéri fel, ki a jegyzőkönyv folytatását azonnal át is veszi.

2. A bizottság mély sajnálkozását fejezi ki Hunfalvy János úr lemondása felett s a statisztikai bizottság működése körül mint jegyző által kifejtett fáradhatatlan buzgalmaért, valamint a „Stat. és Nemzetgazdasági Közlemények körül tanúsított pontos és tapintatos munkálkodásáért és ernyedetlen fáradozásáért őszinte köszönetet szavazván, háláját jegyzőkönyvileg is kifejezi; egyúttal elhatározza, hogy Hunfalvy János úr lemondását és Keleti Károly jegyzővé és szerkesztővé választását a t. Akadémiának bejelenti

5 Munkás tagok és a Stat. és nemzetgazdasági irodalommal foglalkozó férfiak hiánya emeltetvén ki

A stat. bizottság Beöthy Leo²¹ miniszteri titkár a statisztikai osztályban és Matlekovits Sándor,²² egyetemi magán tanárt stat. bizottsági tagokul ajánlja megválasztatni s a t. Akadémiát fölkéri, hogy bizottsági tagokul kinevezze

Kelt Pesten 1869. január 17-dikén

Dr. Keleti Károly
mint a statisztikai
bizottság választott
jegyzője

MTAK Kézirattár RAL 152/1869

Jelentés a stat. bizottság 1868 évi működéséről.

A statisztikai bizottság 1868-ban is folytatá a hazai állapotok ismertetésére vonatkozó munkálkodását s Hunfalvy János r. tag szerkesztése mellett két füzetet bocsátott közre, melyekben gr. Bethlen Farkas a magyar országgyűlés elé terjesztett adatok alapján nagy tárgyismerettel az osztrák birodalom pénzügyi viszonyait, Keleti Károly I. tag Magyarország külforgalomát, Beöthy Leo Ausztria és Magyarország kereskedelmét 1866-ban, s Konek Sándor r. tag Magyarország öngyilkolási statistikáját tárgyalták. Dr. Tormay Károly Pest város élet- és halálzási viszonyait ismertette az 1854–1866 évi adatok alapján s különösen az 1831-diki, 1854/55-diki s 1866-diki cholera járvány lefolyását is feltüntette. Általánosabb s részint tisztán elméleti értekezések a két füzetben ezek: A vaspályák befolyásáról a népesedésre s a világforgalom állása 1866-ban Barsi Józseftől, továbbá az „Összehasonlító statistika című értekezés Keleti Károlytól s „Néhány észrevétel a népszámlálásról Hunfalvy Jánostól.²³

²¹ Beöthy Leó (1839–1886) statisztikus. 1883-ban a statisztikai hivatal aligazgatójának nevezték ki. Éveken át szerkesztette a statisztikai évkönyvet. 1877-ben az MTA levelező tagja lett.

²² Matlekovits Sándor (1842–1925) politikus, közgazdász. 1873-ban az MTA levelező tagja, 1910-ben rendes tagja lett. A pesti egyetemen oktatott közgazdaságtant. A földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztériumnál dolgozott, illetve országgyűlési képviselőként is tevékenykedett. Elnöke volt az Országos Iparegyesületnek és a Magyar Közgazdasági Társaságnak.

²³ Az utolsó, Hunfalvy János kézírásával készült jelentés.

MTAK Kézirattár RAL 342/1871

A magyar tud. Akademia statistikai bizottsága

az 1870 év folyamában január 13án, február 3án, május 5én, június 20án, október 6án, november 3án és december 2án összesen 7 ülést tartott.

A bizottság kiadványaiból („statistikai és nemzetgazdasági közlemények”) megjelent a VII.-dik kötet 1ső és 2dik füzeté, következő önálló cikkekkel:

Az osztrák–magyar monarchia államháztartása e század első felében Weninger Vincétől

Nézetek a statistika tudományos állásáról Keleti Károlytól

A tőzsde és az állam Matlekovits Sándortól

A magyar–horvát tengerpart hajóforgalma 1868ban Barsi Jozseftől

A lefolyt évben jutott a bizottság feladatául Wodianer Albert²⁴ kir. tanácsosnak az Akademiához intézett ajánlata folytán pályázatot hirdetni két éven át 1000-1000 ezüst forintban nyújtandó utazási segélyre oly ifju számára, ki a nemzetgazdaság terén már idehaza némi jelét adta e pályára való hivatásának, s e részben külföldön kíván bővebb ismereteket szerezni.

A pályadíj kezelése a bizottságra ruhaztatván, az általa hirdetett pályázatra 23 folyomódó jelentkezett, kiknek igényei behatóan megvizsgáltatván, nyolcz szavazattal egy ellenében Dobner Rezső²⁵ pénzügyi m. kir. fogalmazó, végzett jogász, s néhány jóirányu nemzetgazdasági cikk szerzője választatott, és az alapítónak ajánltatván, jelenleg Lipcsében élvezi az ösztöndíjat, ott hallgatván a bizottság tanácsa folytán Roscher²⁶ s egyéb jeles tanárok előadásait, tanulmányai beosztásáról pedig már jelentést is tett a bizottságnak.

Budán 1871 april 14

Keleti Károly
a bizottság jegyzője

²⁴ Wodianer Albert (1818–1898) nagybirtokos. 1886-ban bárói címet és főrendiházi örökös tagságot kapott.

²⁵ Dobner Rudolf (1844–1882) közgazdász. A pénzügyminisztériumban dolgozott. Elsősorban adótervezéssel foglalkozott, aminek kapcsán külföldi tanulmányúton is járt. Nevéhez fűződik a földadó-kataszteri törvényjavaslat kidolgozása.

²⁶ Wilhelm Roscher (1817–1894) német történész, közgazdász. Ötkötetes fő műve, a *System der Volkswirtschaft* 1854 és 1894 között látott napvilágot.

A magyar tud. Akadémia statisztikai
bizottsága

az 1870 év folyamában január 10-án, február 3-án, május 5-én,
június 20-án, október 6-án, november 3-án és december 2-án összesen
9 ülésel tartott

A bizottság kidrágnyaitól f. statisztikai és nemzetgazdasági
kérdések, f. megjelöl a VII. dik kötet 150 és 2. dik füzeté, kunkocsi évi
áll' cikkekkal.

A cseledek-magyar monarchia államháztartási
sa a számad elő felében Honinger Vinczé-l

Niccolò a statisztika tudományos állásáról. Kéleli Károly-l

A kötele és az állam. Munkácsy Sándor-l

A magyar horvát bányászati közforgal-
ma 1868 ban Borsi Szesztöl

A bizottság ében jutott a bizottság feladatait Woodman Al.
kötet két kiadásának az Akademiához intézett ajánlata folytán pályá-
zatot kiadott két éven át 1000-1000 ezüst forintban nyújtandó stu-
diumi segélyre oly ifjú számára, ki a nemzetgazdasági törvén más idehaza
némi jelt adta a pályára való hivatásának, s e nében külföldön ki-
vén kiváló ismeretekkel rendelkezik.

A pályázat kiírása a bizottság megalakulása, az állata két
széki pályázat a 20 folyamati jelentkezéssel, kiknek igényei beláttan meg-
vizsgálattán, nyolc számadattal egy ellenében Dobos Károly jónégyi
m. két fogalmat, vezérelt jogútt, s néhány jónégyi nemzetgazdasági
cikkre szerzője válatolattal, is az alapítónak ajánluttán, jelenleg Lépés-
ben ében az intézetnél, ott hallgatván a bizottság kiírása folytán
Roosher s egyéb jeles tanárok előadásait, tanulmányai becsésséssé per-
dig más jelentést is lett a bizottságnak.

Budán 1871. április 14

Munkácsy Sándor
a bizottság jónégyi

MTAK Kézirattár RAL 418/1872

Tisztelt főtitkár úr!

A mellékelt jegyzőkönyvi kivonatokból méltóztatik látni, hogy nem hanyagság volt oka, miért nem küldtem be előbb a jelentést a stat. bizottság működéséről; hanem be kellett várnom az utolsó ülést, mely a bizottság és főleg közleményei átváltoztatását elhatározván, jóváhagyás végett az Akadémia elé terjeszti. A stat. bizottság összes működésének ez egyébiránt leglényegesebb része, sőt ebben foglaltatik a menség is csekélyebb működéseért, mert, nem tudván többé eddigi alapján, kellő tevékenységet kifejteni, magát az alapot változtatja meg.

A stat. bizottság egyébiránt m. é. május havától kezdve mostanáig 5 ülést tartott, kettőt, a tagok meg nem jelenése végett abban kellvén hagynia. Közleményei közül mindössze a VIII kötet I füzetét jelent meg, a II most levén sajtó alatt, mely utóbbival a bizottság meg is szünteti Közleményeit jelen alakjukban.

Ezen füzetek főbb cikkei: „Magyarország nemzetiségei statisztikai szempontból” Keleti Károlytól; „Győr város gabonaforgalma” Dr. Pisztóry Mórtól.²⁷ „A fogyasztási adó eredményei a magyar állam területén 1867–1869.” Dr. Konek Sándortól; „Az általános jövedelmi adó, mint adóreform tényező” Dobner Rudolftól; „A magyar állam némely népességi viszonyai, az 1870-ben végrehajtott számlálás vonalán” Dr. Konek Sándortól; „Az ág. hitv. evangélikusok egyházi és iskolai ügyei Erdélyben” Dr. Barsi Józseftől; „Az állami biztosítás” Dr. Matlekovits Sándortól; „A szász mezőgazdaság” Dobner Rudolftól; „Újabb nézetek a moralstatistikáról, Knapp után” Hieronymi Bélától.²⁸

Új tagokul a stat. bizottságba megválasztottak ez évben: Széll Kálmán.²⁹ az országgyűlés pénzügyi bizottságának előadója; Kőrösi József, Pest város statisztikai hivatalának igazgatója és Dr. Gerlőczy Gyula³⁰ a József műegyetemen a nemzetgazdaság tanára.

A stat. bizottság kezelése alatti Wodianer-féle utazási ösztöndíjat ez évben is Dobner Rudolf fiatal nemzetgazda élvezte, ki tanulmányait Lipcsében befejezván, a bizottság beleegyezésével Belgiumban tett hasznos tanulmányokat, jelenleg pedig Párisban hallgatja a nemzetgazdaság híresebb tanárainak előadásait.

[...] Tisztelettel maradván

főtitkár úrnak
Budán 1872. április 27.

alázatos szolgálója
Keleti Károly

²⁷ Pistóry Mór (1841–1906) jogász, közgazdász, publicista. Statisztikát és közgazdaságtant oktatott Pesten, Kassán, Győrött, Pozsonyban és Kolozsvárott. Politikusként is sikeres pályát tudhatott magáénak, többször képviselőnek választották.

²⁸ Hieronimi Béla debreceni királyi ítélőtáblai bírósági elnök.

²⁹ Széll Kálmán (1843–1915) politikus, országgyűlési képviselő, 1875 és 1878 között pénzügyminiszter, 1899 és 1903 között miniszterelnök. 1902-ben az MTA igazgató tagjává választották.

³⁰ Gerlőczy Gyula (1837–1893) jogász. A műegyetemen oktatott, ahol 1877 és 1879 között dékánként is tevékenykedett. Kilenc éven keresztül igazgatósági tagja volt az országos iparegyesületnek.

MTAK Kézirattár RAL 419/1872

**A magyar tudományos Akadémia statisztikai bizottságának
1872. ápril hó 19-én tartott ülésének
Jegyzőkönyve**

3. A statisztikai bizottság tagjaiul Szél Kálmán, az országgyűlés pénzügyi bizottságának előadója, Körösi József Pest város statisztikai hivatalának igazgatója, és Dr. Gerlóczy Gyula a József műegyetemen a nemzetgazdaság tanára ajánlatván megválasztás végett az Akadémianak határozattal bejelentetni.

Keleti Károly
a stat. bizottság jegyzője

MTAK Kézirattár RAL 368/1873

Budán, 1873 ápril 12-én.

Mélyen tisztelt főtitkár úr!

Múlt hó 28-án kelt nagybecsű levelére vonatkozólag van szerencsém tudatni, hogy az Akadémia Statisztikai és Nemzetgazdasági állandó bizottságának működése megszűnt a t. Akadémia által is elfogadott múlt évi azon határozatánál fogva, mely szerint eddigi kiadványait megszünteti és folyóiratot szándékozik kiadni. A folyóirat létre nem jött, mert nem akadt még minden igénynek megfelelő szerkesztő. Alulírt eddigi jegyző még múlt évi októberben lemondott, de a bizottság által felkértem, hogy addig, míg a folyóirat ügye eldől s ezzel a jegyzői állomás új betöltése iránt is határozni lehessen, vezesse továbbra is a jegyzői ügyet, mire ráállottam, természetesen a nélkül, hogy a jegyzői fizetést ez évben igénybe vettem volna s így az igazgató tanács által a stat. bizottság számára megszavazott összes 1500 frt az Akadémiának rendelkezésére áll.

Szerkesztő megnyerése iránt tettem lépéseket több ízben, de eredmény nélkül; magam pedig, mert időm nincs hozzá, el nem vállalhatom ez állomást.

A bizottság működése tehát szünetel; egyik főadata volna még, hogy a Wodianer-alapítványból külföldön tanult Dobner Rudolf jelentését átvegye két évi működéséről, de ezen jelentés nem készült még el.

Ezúttal tehát, legnagyobb sajnálatomra, nem szolgálhatok semmiféle adattal a nagy évi jelentéshez, megkülönböztetett tisztelettel maradván
főtitkár úrnak

alázatos szolgálója
Keleti Károly
lev. tag

Irodalom

BOKOR G. [1896]: *A magyar hivatalos statisztika fejlődése és szervezete*. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Budapest.

- FRÁTER J. [1974]: *A Magyar Tudományos Akadémia állandó bizottságai 1854–1949*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. Budapest.
- HERNÁDI L. M. [1980]: *A Statisztikai Közlemények, a Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények és a Nemzetgazdasági Szemle repertórium, 1861–1892*. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat. Budapest.
- LÁNG L. [1913]: *A statisztika története. Bevezetésül Magyarország statisztikájához*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest.
- NEMES E. [2010a]: *150 éve alakult az MTA Statisztikai Bizottsága*. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár. Budapest.
- NEMES E. [2010b]: *150 éve alakult az MTA Statisztikai Bizottsága. A jubileumi évfordulón elhangzott előadások írott anyagai*. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár. Budapest.
- NYITRAI F.-NÉ [2010]: A Magyar Tudományos Akadémia Statisztikai Bizottságának százötven éve. *Statisztikai Szemle*. 88. évf. 6. sz. 585–602. old.
- THIRRING G. [1927]: *Akadémiánk és a hazai statisztika. Széköfoglaló értekezés*. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.

Summary

Before the Compromise of 1867 between Austria and Hungary, the most determining participant of the Hungarian statistical scene was the Statistical Committee of the Hungarian Academy of Sciences (HAS). This body was operating from 1860 to 1872 with its original name and aims. The main sources of its history are the reports of two rapporteurs: *János Hunfalvy*, a distinguished geographer and *Károly Keleti*, the founder of the Hungarian Central Statistical Office. Their papers can be found among the files of the Department of Manuscripts and Rare Books, Old Archives of the Academy, HAS Library. Our selection of these reports reveals not only the operational difficulties of the early, non-official statistical organization, but also the statistical dissemination and publication policy of the era.